	Qo'shimcha adabiyotlar 1. N.X.Tufliev., U.X.Raximov., I.R.Saidov., O.A.Sulaymonov., U.A.Masharipov., SH.SH.Axmedjanov., O.T.Usvaliev. O'simliklarning karantin zararkunandalari. "Fan ziyosi" nashriyoti. (uslubiy qo'llanma). –Toshkent, 2021. -164 b. 2. N.X.Tufliev., U.X.Raximov., I.R.Saidov., O.A.Sulaymonov., U.A.Masharipov, SH.SH.Axmedjanov., O.T.Usvaliev. O'simliklarning karantin zararkunandalari va kasalliklari. "Fan ziyosi" nashriyoti. (uslubiy qo'llanma). –Toshkent, 2021. -220 b. 3. U.X.Raximov., B.Sulaymonov., Q.Bobobekov., N.S.Xaytbaeva., SH.SH.Axmedjanov., Z.S.Abduxalilova. O'simliklar va maxsulotlar karantinida fitoekspertiza. "Fan ziyosi" nashriyoti. (uslubiy qo'llanma). –Toshkent, 2021. -215 b. **Axborot manbaalari** 1. www.ziyonet. 2. www.lex.uz 3. http://www.referat.ru 4. www.plantquarantine.com/pests.html.
7.	Fanning o'quv dasturi Toshkent davlat agrar universiteti Ilmiy Kengashining 2025 yil "4" iyul dagi 13 -sonli bayonnomasi bilan ma'qullangan.
8.	**Fan/modul uchun ma'sullar:** O.T.Usvaliyev – ToshDAU "O'simliklarni himoyasi va karantini" kafedrasi dotsenti. S.I.Ubaydullayev ToshDAU "O'simliklarni himoyasi va karantini" kafedrasi asistenti
9.	**Taqrizchilar:** N.T.Xakimova – ToshDAU "Qishloq xo'jaligi fitopatologiyasi " kafedrasi professori N.X.Tufliyev – O'simliklarni himoya qilish ilmiy tadqiqot instituti professori, q/x.f.d

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT AGRAR UNIVERSITETI

"TASDIQLAYMAN"
O'quv ishlari bo'yicha prorektor
_____ S.Boboyev
2025 yil "4" iyul

Ro'yxatga olindi: № BD- 60811000.2.07
2025 yil "4" iyul

O'SIMLIKLAR KARANTINIDA IMPORT VA EKSPORT TIZIMLARI

FANINING O'QUV DASTURI

Bilim sohasi:	800000	- Qishloq, o'rmon, baliq xo'jaligi va veterinariya
Ta'lim sohasi:	810000	- Qishloq xo'jaligi
Ta'lim yo'nalishi:	60811000	- O'simliklar karantini va himoyasi

Toshkent -2025

Fan/modul kodi	O'quv yili	Semestr	ECTS - Kreditlar
O'KIETB2606	2025-2026	6	6
Fan/modul turi	**Ta'lim tili**		**Haftadagi dars soatlari**
Tanlov	O'zbek		6

	Fanning nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami yuklama (soat)
1.	**O'simliklar karantinida import va eksport tizimlari**	72	108	180

2. **I. Fanning mazmuni**

Fanni o'qitishdan maqsad – talabalarga ilmiy tajribalarini shakllantirish; import va eksport tizimlarini tashkil etishni va ularni amaliyotda tatbiq etish ko'nikmasini shakllantirdan iborat.

Qishloq xo'jalik mahsulotlarini importi va eksportini amalga oshirishdagi me'yoriy huquqiy hujjatlar, tegishli karantin ruxsatnomasi va fitosanitar sertifatlarini hamda boshqa hujjatlarni rasmiylashtirib berishni bilishi, profilaktika tadbirlarini to'g'ri oqilona qo'llay bilish to'g'risidagi bilimga ko'nikma va malaka shakllantirishni o'rgatatishdan iborat.

Qishloq xo'jalik mahsulotlarini import va eksport qilishdagi qonunlar, qoidalar va meyoriy xujjatlarni rasmiylashtirishni bakalavrlarni nazariy bilimlar, amaliy ko'nikmalar, jarayonlarga uslubiy yondashuv hamda ilmiy dunyo qarashini shakllantirish vazifalarini bajaradi.

II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari)

II.I. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi:

1-mavzu. Kirish. Fanning maqsadi va vazifasi, o'simliklar karantini fanining rivojlanish tarixi va ahamiyati.

Fanning maqsadi va vazifalari. "O'simliklar karantinida import va eksport tizimlari" fanini o'rganishning ahamiyati. Karantin organizmlarini aniqlash, to'xtatish va xududlarda tarqalishini oldini olish yo'llarni qonuniy va amaliy yo'llarini o'rgatish.

2 - mavzu. O'simliklar karantini to'g'risidagi qonun va karantin bo'yicha xalqaro konvensiyalar

O'simliklar karantini to'g'risidagi qonunni qabul qilinishi va buning natijasida O'zbekiston Respublikasi chegaralaridan turli hildagi zararkunanda, kasallik va begona o'tlarni kirib kelishini imkoniyatini oldini olishga o'rgatadi. Karantin to'g'risidagi nizom mazmuni va karantin qonunlarini xalqaro standartlarga mosligi. O'simliklar karantini to'g'risidagi qonun va qonun osti hujjatlari bilan tanishish. Karantin soxasi rivojlanishi va bosqichma – bosqich

rivojlanishida halqaro bitimlarning o'rni va ahamiyati bilan tanishish. Respublika karantini soxasida amalga oshirilayotgan yangi halqaro bitimlar mazmun mohiyati bilan o'rganish.

3 - mavzu. O'zbekiston Respublikasi karantin xizmatining tarkibiy tuzilishi va o'simliklar karantini tizimining vakolatlari

O'simliklar karantini inspeksiyasining tarkibiy tuzilishi. O'simliklar karantini va himoyasi ilmiy-tadqiqot instituti, karantin markaziy laboratoriyasi, fumigatsiya otryadlari, o'simliklar karantini davlat chegaralaridagi o'simliklar karantin postlari va viloyatlar orasidagi chegara nazorat postlari faoliyatlari.

Respublikaga chet mamlakatlardan keltirilayotgan o'simliklar karantini nazorati ostidagi mahsulotlarni, shuningdek transport vositalarini sog'lomlashtirish va zararsizlantirishni nazorat qilish.

Tegishli hududda karantin o'rnatish yoki uni bekor qilish to'g'risida mahalliy davlat hokimiyat organlariga taqdimnomalar yo'llash. Qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa vakolatlarni amalga oshirish.

4-mavzu. O'simliklar karantini fitosanitariya tekshiruvi va laboratoriya tadqiqotlari uchun karantin ostidagi mahsulotlardan namuna olish usullari va me'yorlari.

O'zbekiston Respublikasiga olib kiriladigan va uning tashqarisiga olib chiqiladigan o'simliklar karantini nazoratidagi mahsulotlardan o'rtacha namunalar olish miqdori bilan tanishish va uni bilishning o'rni va ahamiyati bilan tanishish.

5-mavzu. O'simliklar karantin organizmlarini aniqlash usullari.

Karantin organizmlarini ekspertizasining maqsadi qishloq xo'jalik mahsulotlarining respublikada uchramaydigan yoki karantin ob'ektlarning tarqalganlik areali mianiqlash va O'zbekiston respublikasi uchun karanti nob'ekti hisoblangan zararkunandalarga qarshi karantin tadbirlarini o'tkazish masalasini tahlil qilishga bag'ishlangan.

6-mavzu. O'zbekiston Respublikasining davlat chegarasi orqali shaxslar, transport vositalari va tovarlarni olib kirish yoki olib chiqishda umumiy qoidalar bilan tanishish.

O'zbekiston Respublikasining Davlat chegarasi orqali shaxslar, transport vositalari va tovarlarni o'tkazish punktlarida chegara, bojxona, sanitariya-karantin, fitosanitariya va veterinariya nazoratidan o'tkazish tartibi va xalqaro shartnomalariga rioya etilishi bilan tanishish.

7-mavzu.O'tkazish punktlarida davlat nazorati organlarining huquqlari va majburiyatlari.

Davlat chegara nazoratida o'tkazish punkitlarida chegara va bojxona nazoratini amalga oshirish uchun qonun xujjatlarida belgilangan tartibda amalga

oshirish bilan tanishish.

8 - mavzu.O'simliklar karantini nazoratidagi mahsulotlar uchun fitosanitar sertifikatini berish tartibi, talablar va shartlar.

Import va ekport qilinayotgan urug'lar, ko'chatlar, o'simliklar, o'simliklarda kasallik qo'zg'atuvchi mikroorganizmlarining shtammlari (turlari), boshqa biologik ob'ektlar va o'simlik mahsulotlarini O'zbekiston Respublikasi O'simliklar karantini va himoyasi agentligi tomonidan beriladigan import va eksport karantin ruxsatnomasi, eksport qilayotgan mamlakatning o'simliklar karantini va muhofazasi bo'yicha davlat organlari beradigan fitosanitariya sertifikati yoki guvohnomasini berish tartibi.

9 - Mavzu. O'zbekiston Respublikasida chegaralangan holda tarqalgan karantin organizmlar.

Respublikamizda uchraydigan ichki karantin organizmlari to'g'risida umumiy ma'lumotlar. Kaliforniya qalqodori, Kolorado qo'ng'izi, Komstok qurti, Sitrus inli kuyasi, Sitrus oqqanoti, Sharq mevaxo'ri, kartoshka kuyasini piyoz pashshasi morfologiyasi va ichki karantin begona o'tlar bilan umumiy tanishish.

10 – mavzu. Fitoekspertiza nazoratida namunalarni tanlash, ko'chatlar, yashiklar va qoplarda olib kelingan maxsulotlardan namunalar olish usullari

Qishloq xo'jalik ekinlari va maxsulotlarini ekspertizadan o'tkazish usullari. Ekspertiza qilish uchun ko'chatlar, tuganaklar, piyozboshlar va urug'lardan namunalar olish usullari. Karantin tekshiruvida mevali daraxtlar, manzarali ekinlar, gullar ko'chatlardan analiz uchun nuqtali namunalar olish usullari. Karantin tekshiruvida analizlar uchun qopdagi (yashikdagi), oziq-ovqat nuqtali namunalar olish usullari.

11 - mavzu. Qishloq xo'jalik ekinlarida uchrovchi zararli organizmlarni entomologik ekspertizadan o'tkazish usullari

Respublikamiz xududiga kirib kelayotgan yoki chiqarilayotgan o'simliklar va qishloq xo'jalik maxsulotlarini entomologik ekspertiza qilish usullari. Urug'lardagi zararkunandalarni ekspertiza qilish usullari. Ko'chatlardan karantin zarakunandalarni aniqlash usullari. Karantin ostidagi o'simlik mevalari va quruq mevalardagi zararkunandalarni aniqlash usulari. Ekspertizadan o'tkazilgan maxsulotlarga karantin sertifekatlarini berish va rasmiylashtirish.

12 - mavzu. Transport vositalarini zararli organizmlardan zararsizlantirish va tozalash tartiblari.

Transport vositalarini o'simliklar karantinidagi zararli organizmlardan zararsizlantirish va tozalash zarurati o'simliklar karantini davlat inspektorlari tomonidan aniqlash va zararsizlantirish ishlari olib borish tartiblari.

III. Amaliy mashg'ulotlari bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar

Amaliy mashg'ulotlari uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1.Karantin to'g'risidagi qonun, qoidalarni tuzilishi va axamiyati

2.O'zbekistonda chegaralgan holda tarqalgan karantin organizmlar bilan tanishuv

3.Karantin organizmlarni kelib qolish yo'llari, nazorat usullari

4.O'simliklar karantini bo'yicha davlat xizmatini o'rganish va uni bekor qilish tartibi.

5.Karantin ostidagi materiallar va O'zbekiston respublikasiga kirib kelayotgan transport vositalarining fitosanitar nazoratidan o'tkazish tartibi, tranzit tartibi

6.Ekspertiza usullari va jixozlari bilan tanishuv

7.Karantindagi mahsulotlarni ko'rikdan o'tishi kerak bo'lgan mahsulotlarni laboratoriyalarga olib borish

8.Chetdan kelgan kemalar, temiryo'ldagi vagonlar, konteynerlar, samolyotlarni avtotransport, pochtamda, zaxiralarda ko'rikdan o'tkazish

9.Laboratoriyaga olib kelingan karantin mahsulotini ekspertizadan o'tkazishning umumiy talablari

10.Sanoat va savdo korxonalarida karantin tadbirlari

11.Urug'larni , o'simliklarini va o'simlik mahsulotlarini import qilish tartibi

12.Transport vositalarini zararli organizmlardan zararsizlantirish va tozalash tartiblari

13.O'simliklar karantini nazoratidagi mahsulotlardan foydalanish shartlari

14.O'zbekiston Respublikasi hududida aniqlangan o'simliklar karantinidagi zararli organizmlarga qarshi kurashish

15.Fitosanitar sertifikatini qayta rasmiylashtirish va dublikatini berish

16.Karantin tekshiruvida va ekspertizasida tekshirish uchun qishloq xo'jalik mahsulotlaridan o'rtacha namunalar olish.

17.Feromon tutqichlardan foydalanish:

18.Introduksion karantin ko'chatzorlar va oranjereyalarga qo'yiladigan talablar

19.Entomologik ekspertiza usullari.

20.Fitopatologik fitoekspertiza usullari.

21.Gerbologik ekspertiza.

22.Fitogelmintologik ekspertiza.

23.Karantin tekshiruvida analizlar uchun ko'chatlardan namunalar o'rtacha olish

24.Importdan kelgan karantin ostidagi yuklar saqlanadigan omborxonalarni zararsizlantirish tartibi.

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

Mustaqil ta'lim uchun tavsiya etiladigan mavzular:

1. O'simliklar karantini xizmatining tashkil etilishi, tuzilishi
2. Karantin to'g'risidagi qonunining qabul qilinishi, tuzilishi va mohiyati. Moddalarning mazmuni
3. Chegara postlari va fumigatsiion markazlarining vazifalari va samaradorliklari
4. O'zbekiston Respublikasiga karantin ostidagi import mahsulotlarini olib kirish, xorijga eksport qilish talablari va qoidalari
5. O'simliklar karantin introduksion pitomniklar va ularning ahamiyati.
6. O'simliklar karantinining rivojlanish tarixi va qishloq xo'jaligidagi ahamiyati.
7. O'simliklar karantini bo'yicha halqaro bitimlar va asosiy tamoyillar.
8. O'simliklar karantini tizimining tarkibiy tuzilishi va vakolatlari.
9. O'zbekiston Respublikasi hududini karantin organizmlardan himoya qilish tartibi va usullari.
10. O'zbekiston Respublikasida chegaralangan holda tarqalgan ichki karantin zararkunandalar.
11. O'zbekiston Respublikasida chegaralangan holda tarqalgan ichki karantin begona o'tlar.
12. O'zbekiston Respublikasiga chetdan kirib kelish havfi bo'lgan tashqi karantin zararkunandalar.
13. O'zbekiston Respublikasiga chetdan kirib kelish havfi bo'lgan tashqi karantin kasalliklar.
14. O'zbekiston Respublikasiga chetdan kirib kelish havfi bo'lgan tashqi karantin begona o'tlar.
15. Karantin ostidagi yuklarni zararsizlantirish (fumigatsiya) qilish tartibi va usullari.
16. Fumigatsiyada ishlatiladigan asosiy fumigantlar va ularning kimyoviy xossalari.
17. Fitoekspertiza nazoratida namunalar olish tartibi va usullari.
18. O'zbekiston Respublikasiga olib kirilayotgan o'simliklar karantini nazoratidagi mahsulotlar va transport vositalarini nazoratdan o'tkazish usullari.
19. Qishloq xo'jalik ekinlarini entomologik ekspertiza qilish usullari.
20. O'simliklar karantin ruxsatnomasini berish yoki karantin ruxsatnomasini berishni rad etish tartibi.

3. V.Ta'lim natijalari (shakllanadigan kompetensiyalari)

Fanni o'zlashtirish natijasida talaba:

O'zbekistan Respublikasi karantin to'g'risidagi qonun va qodalari, o'simliklarni himoya qilish to'g'risidagi qonunning tuzilishi va ma'nosi, O'zbekistan Respublikasi karantin xizmatining maqsad va vazifalari, bosh Davlat

karantin inspeksiyasining vakolatlari, viloyat, Toshkent shaxri, tuman va shaxar o'simliklar karantini inspeksiyalarini vakolatlari to'g'risida ***tasavvur va bilimga ega bo'lishi;*** **(bilim)**

O'simliklar karantini to'g'risidagi qonun, o'simliklarni himoya qilishdagi kurash usullari, qishloq xo'jalik o'simliklar karantin xizmat ituzilishi, karantin zararkunandalari va begona o'tlarni klassifikatsiyasi, karantin organizmlarning tarkalish yo'llari, karantin ob'ektlarni o'tkazmaslik tadbirlari bilishi va foydalana olishi; **(ko'nikma)**

Talaba ushbu fanni o'zlashtirib bo'lgach qishloq xo'jalik o'simlikla rkarantin ob'ektlarini olib kelmaslik yullari, import va eksportdagi mahsulotlarni olib kelish, yoki olib ketish qoidalari, o'simliklarni karantini qonunlarini, O'zbekistonda chegaralangan xolda va kelib qolish xavfi bor zararkunanda, kasalliklar va begona o'tlarni ro'yxatini, zararkunandalar va begona o'tlar nirivojlanish xususiyatini, karantin zararkunandalar, kasalliklar va begona o'tlarni tashqi ko'rinishidan hamda qishloq xo'jalik maxsulotlarini zararlash belgisidan ekspertiza qilish, aniqlash va ularga qarshi karantin choralariniqo'llash bo'yicha ***ko'nikmalarga ega bo'lishi kerak.*** **(malaka)**

4. VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari:

- ma'ruzalar;
- interfaolkeys-stadilar;
- seminarlar (mantiqiy fikrlash, tezkor savol-javoblar);
- guruhlarda ishlash;
- taqdimotlarni qilish;
- individual loyihalar;
- jamoa bo'lib ishlash va himoya qilish uchun loyihalar.

5. VI. Kreditlarni olish uchun talablar:

Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'la o'zlashtirish, tahlil natijaldarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan jarayonlar haqida mustaqil mushohada yuritish va nazorat berilgan vazifa va topshiriqlarni bajarish,i yakuniy nazorat bo'yicha yozma ishni topshirish.

6. Asosiy adabiyotlar

1. N.X.Xaytbayeva., U.X.Raximov., A.Norqulov. O'simliklar karantinida import va eksport tizimlari. Toshkent: Navro'z, 2020.-196 b.
2. U.X.Raximov., A.Sheraliyev., R.A.Jumayev., N.Xayitbayeva. O'simliklar karantinida fitoekspertiza. Toshkent.Navruz 2020y.
3. I.Saidov., O.Usvaliyev. O'simliklar karantini asoslari. Toshkent. Fan ziyosi. 2021 yil (darslik)
4. O.A.Sulaymonov., M.T.Arslanov. va boshqalar. O'simliklar karantini zararkunandalari tarqalishining oldini olish va nazorat o'tkazish tartibi. Toshkent. Fan ziyosi. 2021 (o'quv qo'llanma).
5. N.G.Ravichandra Plant Quarantine - Principles and Concepts 5A, Nyu-Pali yo'li, pochta qutisi 91 Jodhpur 342 001, Hindiston -2024 1066-b

Mazkur o'quv dasturi dunyoning e'tirof etilgan xalqaro QS va THE reytinglarida nufuzli TOP-300 talikka kirgan quyidagi oliy ta'lim tashkilotlarining ta'lim dasturlari asosida ishlab chiqilgan.

Universitet nomi	QS	THE	Top 300 ta'lim dasturi asosida kiritilgan qo'shimcha mavzular	Mazkur dasturdagi mavzu nomi	Havolalar
University of California	42	42	G'o'zaning zararli organizmlarining fitosanitar nazorati.	**5-mavzu.** G'o'zaning zararli organizmlarining fitosanitar nazorati va tashxis qo'yish	**Functional Morphology of Insects** **Zararkunandalarga qarshi kurach** **https://catalog.ucdavis.edu/courses-subject-code/ent/**
University of Florida	212	130	Sabzavot ekinlarining zararli organizmalarining fitosanitar nazorati	**7 -mavzu.** Sabzavot ekinlarining zararli organizmalarining fitosanitar nazorati va tashxis qo'yish	https://aims.fsperta.ugm.ac.id/p-content/uploads/sites/580/2023/06/Course-Syllabus-Plant-Protection.pdf
Wageningen University & Research	153	67	Kartoshkaning zararli organizmalarining fitosanitar nazorati	**9 mavzu** Kartoshkaning zararli organizmalarining fitosanitar nazorati va tashxis qo'yish..	Plant Pathology and Entomology (O'simliklar fitopatologiyasi va entomologiyasi) https://www.wur.nl/en/show/online-course-plant-pathology-and-entomology.htm